

УДК 65.0127: 650141

*Г.В. ЯВОРОВА, кандидат економічних наук, в.о. доцента
Подільський державний аграрно-технічний університет*

Внутрішньогосподарський контроль в управлінні підприємством

Постановка проблеми. З розвитком ринкових відносин в Україні для подолання суспільно-економічної кризи гостро постає потреба підвищення ефективності господарювання. Зміна соціально-економічних умов в аграрному секторі економіки приводить до виникнення нових інформаційних потреб власників і менеджерів сільськогосподарських підприємств. Це вимагає суттєвого підвищення ролі інформаційного, технологічного, методичного, організаційного та іншого забезпечення управління галузями національного господарства України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний вклад у становлення та розвиток внутрішньогосподарського контролю зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, В.П. Бондар, Н.Г. Виговська, Н.І. Петренко [1], С.Ф. Голов [2], П.В. Іванюта [3], В.М. Жук, Г.Г. Кірейцев [4], М.Д. Корінко [5], Р.О. Костирко [6], А.А. Костякова [7], О.А. Подолянчук [8], Л.С. Шатковська та ін.

Проте дослідження показують, що стан внутрішньогосподарського контролю в підприємствах України вивчений недостатньо, тому його ґрунтовний аналіз як складової управлінського процесу є особливо актуальним за ринкових умов господарювання.

Нестабільні економічні й політичні процеси, які відбуваються в Україні, закономірно потребують пошуку гнучких систем управління з метою зростання конкурентоспроможності та прибутковості вітчизняних господарюючих суб'єктів. Результати управління діяльністю підприємств здебі-

льшого залежать від правильно організованого інформаційного забезпечення й ефективного і раціонального прийняття управлінських рішень на основі його використання, тому виникає потреба у створенні системи внутрішньогосподарського контролю. Така система передбачає повноцінне використання контрольних функцій у підприємстві, організацію раціональної взаємодії між суб'єктами контролю, розподіл обов'язків і відповідальності як за систему обліку та звітності зокрема, так і за результати господарської діяльності підприємства в цілому. Контроль при цьому, має виступати зв'язуючою ланкою між власниками підприємства та суб'єктами управління ним.

Мета статті – провести аналіз та дослідити роль внутрішньогосподарського контролю в управлінні підприємством.

Виклад основних результатів дослідження. Належна система внутрішньогосподарського контролю, яку організовує власник або керівництво підприємства, дає змогу своєчасно виявити широке розмаїття проблем, які виникають, і розробити механізм їх розв'язання. Це є об'єктивною необхідністю в сучасних умовах господарювання, оскільки спостерігається значне ослаблення функції державного фінансового контролю за діяльністю сільськогосподарських підприємств, які обмежуються контролем за сплатою податків, використанням бюджетних коштів, що виділяються державою сільськогосподарським товаровиробникам, та контролем діяльності підприємств за завданнями правоохоронних органів [1]. Формування такої системи внутрішнього контролю як складового елементу системи

управління підприємства в період, коли триває тенденція до зниження ролі внутрішнього контролю як важливого чинника впливу на прийняття ефективних управлінських рішень у галузі, передбачає врахування факторів, складу і структури основних джерел опору, врахування передового досвіду організації системи контролю. Низька якість внутрішньогосподарського контролю, недостатнє використання зворотного зв'язку не забезпечують передбачення помилок, а отже і запобігання ним у системі управління господарською діяльністю. Якщо система внутрішньогосподарського контролю не ефективна та не спонукає до системних і якісних змін в управлінні підприємством, це часто супроводжується втратою ним конкурентних переваг на ринку. Тому внутрішньогосподарський контроль є однією з головних функцій керування господарськими процесами в підприємстві, що здійснюється усіма структурними підрозділами апарату управління. Основною його метою є перевірка відповідності фактичних даних діяльності суб'єкта господарювання прийнятим управлінським рішенням.

Проте запровадження ефективного внутрішньогосподарського контролю є особливо актуальним і проблематичним для сільськогосподарських підприємств, адже сучасні ринкові відносини досить чітко регламентують те, що підприємство, яке бажає бути конкурентоспроможним на ринку, має постійно вдосконалювати та розширювати свою діяльність. Доказом цього є створення філій, відділень, дочірніх підприємств, а також їх об'єднань – кластерів. Але чим більше таких структурних підрозділів виникає у підприємства, тим важче здійснювати за ними контроль. Тому в таких підприємствах у процесі управлінської діяльності важливо здійснювати як внутрішньогосподарський контроль, так і внутрішній аудит.

Внутрішньогосподарський контроль – система контрольних процедур, план організації й методи управління об'єктом із метою ефективного ведення бізнесу, захисту активів, запобігання помилок, акуратності облікових перевірок та своєчасного представлення фінансової інформації. Організація внутрішнього контролю передбачає здійс-

нення суб'єктами організації, наділеними відповідними повноваженнями (суб'єкти внутрішнього контролю), або в автоматичному режимі, заданому зазначеними суб'єктами і під їхнім керуванням, наступних дій.

1. Здійснення упорядкованої та ефективної діяльності підприємства:

а) визначення фактичного стану чи дії керованої ланки системи керування організацією (об'єкта контролю);

б) порівняння фактичних даних із необхідними, тобто з базою порівняння, прийнятою в організації, заданою ззовні, або заснованою на раціональності;

в) оцінка відхилень, що перевищують гранично припустимий рівень, і ступеня їхнього впливу на аспекти функціонування організацій;

г) виявлення причин даних відхилень.

2. Забезпечення дотримання політики керівництва кожним працівником підприємства.

3. Забезпечення збереження майна підприємства.

За ринкових умов метою внутрішньогосподарського контролю стає досягнення стратегічних і тактичних цілей. Такий контроль є результатом дій менеджменту із планування, організації та моніторингу діяльності підприємства, його підрозділів. Він є складовою частиною ринкового механізму, одним із прийомів перевірки виконання прийнятих рішень, найважливішою функцією управління економікою. Іншими словами, контроль – це засіб зворотного зв'язку між керуючою системою і тією, що підлягає керуванню.

Визначаючи роль внутрішньогосподарського контролю в управлінні, економісти розглядають контроль як форми постійного зворотного зв'язку в управлінні для задоволення інформаційних потреб менеджерів, вважаючи контроль функцією управління. Аналіз досліджень і публікацій із питань контролю дав змогу дійти висновку, що метою внутрішньогосподарського контролю вчені вважають забезпечення: ефективності діяльності; законності господарських операцій; доцільності господарських операцій; збереження майна; достовірності (точності) даних

бухгалтерського обліку; збереження конкурентоспроможної позиції на ринку.

Враховуючи вищезазначене, внутрішньогосподарський контроль, що здійснюється в підприємстві, включатиме в себе процес перевірки виконання всіх управлінських рішень у сфері фінансової діяльності з метою реалізації фінансової стратегії та запобігання кризовим ситуаціям, які можуть призвести до банкрутства цього підприємства. Підрозділи, які його здійснюють, систематично спостерігають за ефективністю використання активів і зобов'язань підприємства, законністю та доцільністю господарських операцій і процесів, збереженням грошових потоків та матеріальних цінностей, тому його оперативність багато в чому залежить від своєчасності й вірогідності облікової інформації про всі операції, пов'язані з рухом продукції і сировини, виробництвом та їх реалізацією, дотриманням відповідних умов зберігання [7].

Як бачимо, внутрішньогосподарський контроль є одним із видів управлінської діяльності й забезпечує керівникам підприємства правильність його управлінських рішень, а також поточних коректив. Його повсякденність є необхідною для успішного функціонування всіх видів діяльності сільськогосподарського підприємства, підвищення його ефективності, вдосконалення господарського механізму і механізму управління всіма ланками діяльності у процесі реформування аграрного сектору економіки.

Внутрішньогосподарський контроль є основною функцією менеджменту, зв'язуючою ланкою між керівниками й виконавцями (працівниками), а отже, заключним етапом управлінського процесу [7,8].

Отже, управлінська і контрольна діяльність взаємозв'язані. Однак спрямованість їхніх дій різна [3,5]. Управлінська діяльність спрямована на досягнення цілей організаційної системи та її підсистем, а контрольна – на забезпечення певної поведінки організацій та їх об'єктів з метою створення умов для досягнення ними цілей. В цьому контексті контроль по відношенню до управління виступає як частина до цілого.

Висновки. У сучасних умовах господарювання особливо актуальним є запровадження в підприємствах України системи внутрішньогосподарського контролю, що являє собою систему безупинного спостереження за ефективністю використання майна суб'єкта, законністю і доцільністю господарських операцій та процесів, збереження грошових потоків і матеріальних цінностей. Внутрішньогосподарський контроль є системою заходів, визначених управлінським персоналом підприємства та здійснюваних із метою забезпечення раціональності й своєчасності прийняття управлінських рішень при досягненні поставлених завдань і підвищить рентабельність діяльності підприємства і його конкурентоспроможність на ринку в цілому.

Список використаних джерел

1. *Бутинець Ф. Ф.* Контроль і ревізія / Ф. Ф. Бутинець, В.П. Бондар, Н.Г. Виговська, Н.І. Петренко: підруч. для студ. вищих навч. закладів спеціальності «Облік і аудит»; за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – 4-е вид. доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута». 2006. – 560 с.
2. *Голов С.Ф.* Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: монографія. / Голов С.Ф. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 522 с.
3. *Іванюта П.В.* Внутрішньогосподарський (управлінський) облік у виробничих підрозділах сільськогосподарських господарюючих суб'єктів: [навч. посіб.] / Іванюта П.В., Левченко З.М. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 368 с.
4. *Кірейцев Г. Г.* Регулювання розвитку бухгалтерського обліку в сільському господарстві: наук. доп. на міжнар. наук.-практ. конф. Подільського держ. аграрно-техніч. ун-ту 24-25 верес. 2009 р. / Г. Г. Кірейцев. – Кам'янець-Подільський, 2009. – 28 с.
5. *Корінько М. Д.* Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. к.е.н. проф. М. Д. Корінька. – Фастів: «Поліфаст», 2006. – 440 с.
6. *Костирко Р.О.* Контроль і аналіз в системі управління економічним потенціалом господарюючого суб'єкта: методологія та організація: монографія / Р.О. Костирко. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. – 728 с.
7. *Костякова А.А.* Управлінський облік в інформаційній системі управління витратами / А.А. Костякова // Економіка АПК. – 2004. – № 7. – С. 107 – 110.
8. *Подольчук О. А.* Внутрішньогосподарський контроль у діяльності сільськогосподарських підприємств / О. А. Подольчук // Економіка АПК. – 2010. – № 10. – С. 109–112.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2012 р.

*